

אל יבוא בכל עת אל הקודש

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹמֶשֶׁה דְּבַר אֶלְאֶהֲרֹן אַחִידָךְ וְאֶלְיָבָא בְּכָל־עֵת אֶלְהִקְדָּשׁ מִבֵּית לְפָרְכָתְךָ אֶל פְּנֵי הַכַּפְּרֹת אֲשֶׁר עַל־הָאֲרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בָעֵנֹן אֶרְאֶה עַל־הַכַּפְּרֹת: (ויקרא טז ב.)¹

ויקרא רבה פרשת אחרי מות, פרשה כא סימן ז

מה כתיב למעלה מן הענין?² "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹמֶשֶׁה דְּבַר אֶלְאֶהֲרֹן אַחִידָךְ וְאֶלְיָבָא בְּכָל־עֵת אֶלְהִקְדָּשׁ ... וְלֹא יָמוּת וכו' ". אמר ר' אבין: אמר לו:³ לך נחמו בדברים, כמו שאתה אומר: "דברו על לב ירושלים" (ישעיה מ ב.)⁴ "וואל יבוא בכל עת אל הקודש" – אמר ר' יהודה ברבי סימון: צער גדול היה לו למשה בדבר הזה, אמר: אוי לי, שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו!⁵

"בכל עת" – יש עת לשעה, יש עת ליום, יש עת לשנה, יש עת לשתי עשרה שנה, יש עת לשבעים שנה, יש עת לעולם!⁶ יש עת לשעה – "וואל יבוא בכל עת",⁷ יש עת ליום – "וימים במשורה תשתה ... מעת עד עת תשתה" (יחזקאל ד יא.)⁸ יש עת לשנה – "ויהי לתשובת השנה לעת צאת המלכים" (שמואל ב יא.)⁹ יש עת לייב שנה – "עד עת בוא דברו" (תהלים קה.)¹⁰ יש עת לשבעים שנה – "כִּי לְפִי מְלֹאֵת לְבָבְךָ לְשָׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם" (ירמיהו

¹ ואיך יבוא אהרון אל הקודש? ומתי? זה סדר עבודת יום הכיפורים המתואר להלן. אבל אי אפשר גם להתעלם מהפסוק הפותח את הפרשה והצמוד לפסוק שהבאנו: "וַיְדַבֵּר ה' אֱלֹמֶשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לְפָנֶיהָ וַיִּמָּתוּ". ולדורות כך נקראת הפרשה: אחרי מות, אחרי מות שני בני אהרון, ללמדך שסדר העבודה ביום הכיפורים קשור במותם של נדב ואביהו. כיצד?

² פרשה כא בויקרא רבה דורשת את הפסוק, אחד אחרי זה שאנו דורשים, אשר הוא: "בַּזָּאת יָבֵא אֶהֲרֹן אֶלְהִקְדָּשׁ בְּפָר בְּדָבָר לְחַטָּאת וְאֵיל עֹלָה". הדרשה שם מתמקדת במילה "בזאת" ומשווה אותה עם "בזאת" אחרים שבמקרא, כגון: "אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח" (תהלים כז), "ויבחנוני נא בזאת" (מלאכי ג י') וגם עם "זאת" "וזאת" אחרים שבמקרא. בדרשה שכאן, מתחבר הדרשן עם פסוק קודם, "למעלה מן הענין", הוא הפסוק שאנו דורשים, ומחפש בו פתרון לתנאים הנדרשים מאהרון בבואו אל הקודש.

³ הקב"ה למשה.

⁴ וכן הוא בפסיקתא רבתי פיסקא מז - אחרי מות: "אמר הקב"ה למשה: הואיל ופגעה באהרון מדת הדין ועוד שהוא מודה לי על החסד שעשיתי עמו, לך נחמו. ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרון אחיך - ואין דבר אלא תנחומים". מנין שדיבור הוא תנחומים? האסוציאציה של הדרשן היא כנראה מההקבלה "דבר אל" בפרשתנו עם "דברו על" שבישעיהו, אסוציאציה קצת מפליגה, אבל יש לזכור את המשך הפסוק שם: "כִּי מְלֹאֵה צְבָאָה כִּי נִרְצָה עֹנָה כִּי לִקְחָה מִיַּד ה' כְּפָלִים בְּכִלְחֻטְאֵיהָ". וזה אולי רמז לאסון הכפול של אהרון במות שני בניו הגדולים, ולומר לו שבכך נרצה עוונתו ולקה דיו. אבל עדיין יש כאן אזהרה: "אל יבוא בכל עת אל הקודש!" מה פירושה?

⁵ עצם הדיבור אל משה שידבר אל אהרון "אחרי מות שני בני אהרון", נשמע למשה חיובי: הנה אהרון אחי בכל זאת רצוי, אבל הציורי שבא בדיבור זה: "אל יבוא אל הקודש בכל עת", נשמע למשה כפגיעה בכהונתו של אהרון. הייתה הקדשה וחניכה ושמונת ימי המילואים, וכעת יש הגבלה אם לא הפקעה. אהרון, הכהן הגדול, לא יכול לבוא בכל עת אל הקודש. השווה, צער זה של משה עם צער אחר הקשור עם כהונת אהרון אחיו, ויקרא רבה טו ח: "ר' לוי בשם ר' חמא בר' חנינה: צער גדול היה לו למשה בדבר הזה, כך הוא כבודו שלא אהרן אחי להיות רואה את הנגעים?". וכבר הרחבנו בצער זה בדברינו [האוכל מן הקור לוקה מן הקורה](#).

⁶ ועכשיו הוא מונה ומסביר ומוצא מקור לכל העתים, ובסוף הדרשה אולי נקבל גם תשובה לצערו של משה. ואנו נקדים ונביא את הפסוק מקהלת א ג, שהדרשן לא מביא: "לְכָל זְמַן וְעַת לְכָל־חַפְּץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם".

⁷ היינו בכל רגע נתון, כמו: "ושפטו את העם בכל עת" (שמות יח כב). ראה גם תהלים לד ב: "אֶבְרַכָּה אֶת־ה' בְּכָל־עֵת תָּמִיד תִּהְיֶה־תְּהַלְּתוּ בְּפִי". וזה בדיק מה שגרם למשה צער. השופט, המנהיג צריך להיות זמין לעם בכל עת, החסיד יכול להתפלל בכל עת, אבל אהרון לא יכול לבוא בכל עת שירצה אל הקודש. יש כאן הגבלה של הכהונה בכלל, כהונת אהרון בפרט.

⁸ זו נבואת "מחבת הברזל" ו"קיר הברזל" של יחזקאל בה הוא שוכב על צידו הימני ואח"כ על צידו השמאלי ימים רבים ואוכל ושותה במשורה "מעט עד עת". ובלשון חז"ל "מעט לעת" הוא יממה – 24 שעות. ראה למשל בהפרת נדרים, גמרא נדרים עז ע"א.

⁹ במלחמת יואב, בשליחות דוד ברבת בני עמון, לאחר שקודם לכן ביזו את שליחיו של דוד. ראה פרקים י יא שם. ואנו נוסיף עוד "עת" שהיא שנה, בהבטחה לאברהם ושרה: "שוב אשוב אליך כַּעַת חַיָּה וְהָיְהִי־בֶן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ" (בראשית יח י'), ובדומה הבטחת אלישע לאשה בשונם: "לְמוֹעֵד הַזֶּה כַּעַת חַיָּה אֶתְ חֲבֵקֶת בֵּן" (מלכים ב ד טז). וגם עת התחדשות הטבע באביב: "הַנְּצַנִּים נָרְאוּ בְּאֶרֶץ עַת הַזְּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאֶרְצֵנוּ" (שיר השירים ב יב).

¹⁰ להבנת מקור זה יש לקרוא את פסוקים יז-כא בתהלים פרק קה המתארים את מכירת יוסף: "שָׁלַח לְפָנֶיהָ אִישׁ לְעֶבֶד נִמְכַר יוֹסֵף: עָנָו בְּכַבֵּל רִגְלוֹ רָגְלוֹ בְּרֹזֶל בָּאָה נִפְשׁוֹ: עֲדֵיעַת בַּאֲדָרְכוֹ אִמְרַת ה' צִרְפָּתָהּ: שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתְּרֶהּוּ מִשַׁל עַמִּים וַיַּפְתְּחֶהּוּ". על פי מסורת המדרש ישב יוסף בבית הסוהר שתיים עשרה שנה. אמנם, מהפסוקים: "ויהי מקץ שנתיים ימים" משמע שהיה אלה רק שנתיים, אבל המדרש בשמות רבה ז א אומר ששנתיים אלה התווספו לעשר השנים שהתחייב בהם יוסף משום שהוציא דיבה על עשרת אחיו וסה"כ היו אפוא שתיים עשרה שנה. בן שבע עשרה נמכר, שנה היה בבית פוטיפר, בן שלושים עמד לפני פרעה והרי לך שתיים עשרה שנה שבהם היה יוסף בבית הסוהר.

כט י, ואומר: "עד בוא עת ארצו" (ירמיה כז ז).¹¹ יש עת לעולם – "נְתַתָּה שְׁמֶחָה בְּלִבִּי מֵעַתְּ דַּגְנָם וְתִירוֹשָׁם רְבוּ" (תהלים ד ח).¹²

אמר הקב"ה למשה: לא כשם שאתה סבור, לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת ליי"ב שנה ולא עת לשבעים שנה ולא עת לעולם; אלא, בכל שעה שהוא רוצה ליכנס – יכנס, ובלבד שיהא נכנס כסדר הזה.¹³ ר' יהודה ברבי אלעי אמר: בשלושים וששה זוגים ובשלושים וששה רימונים. ורבנן אמרי: בשבעים ושנים זוגים ובשבעים ושנים רימונים.¹⁴

רב אמר: אל תיכנס לעיר פתאום ואל תיכנס לבית פתאום... ר' יוחנן כאשר היה עולה לשאול בשלומו של ר' חנינה, היה מבעבע.¹⁵ והלא דברים קל וחומר! הנכנס לבית חבירו בשר ודם צריך לבעבע, כהן גדול שנכנס לבית קדשי הקדשים על אחת כמה וכמה. על שום: "ונשמע קולו בבואו אל הקודש" (שמות כח לה).¹⁶

מסכת מנחות דף כז עמוד ב

... וטהורים שנכנסו לפני ממיחצת להיכל כולו - בארבעים, מבית לפרוכת אל פני הכפורת - במיתה; רבי יהודה אומר: כל היכל כולו ומבית לפרוכת - בארבעים, ואל פני הכפורת - במיתה.¹⁷ במאי קא מיפלגי? בהאי קרא: "ויאמר יי' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על

¹¹ הפסוק הראשון מירמיהו, שהוא מקור לזמן של שבעים שנה לגלות בית ראשון, לא מספיק משום שאין בו את המילה "עת". את זה מוסיף הפסוק השני מירמיהו פרק כז. ראה גם את עדות דניאל בפרק ט פסוק ב: "אֲנִי דָּנִיֵּאל בִּינְתִי בְּסֻפְרִים מִסְפָּר הַשָּׁנִים אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־ה' אֱלֹהֵי־רַמְיָה הַנְּבִיא לְמִלְאוֹת לְחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַם שְׁבַעִים שָׁנָה". אבל גם שם אין "עת" ודניאל לא חשב שהגיע העת לעלות לארץ. עוד מצאנו "עת" בנבואת חגי, פרק א פסוק ב, המוכיחה את שבי ציון על עיכוב בניית הבית: "הָעַם הַזֶּה אָמְרוּ לֹא עֹתֵבָא עֲתִיבִית ה' לְהַבְנוֹת". ואולי על כך מתפלל בעל ספר תהלים קב יד: "אֲתָה תִקְוֶם תִּרְחַם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחֻנְנָה כִּי־בָא מוֹעֵד". בא עת המועד.

¹² לא ברור מה הראיה שה"עת" הנזכרת בפסוק זה היא לעולם. יש מפרשים שמדובר בהבטחה לצדיקים שמעת שניתנה להם שוב לא תיפסק. ראה במקבילה של מדרש זה במדרש תהלים (בובר) מזמור י שמביא את הפסוק בתהלים פא טז: "וְיִהְיֶה עִתָּם לְעוֹלָם", אך שם מדובר על מְשַׁנְּאֵי ה' ועיתם הוא קיצום. באמת, קשה למצוא פסוקים שיש בהם "עת" במובן של עד-עולם (עת-עולם?). הקרוב שנראה לנו הוא אותו "עת" של כל רגע ורגע כפי שראינו לעיל בהערה 7 של המשפט והתפילה, אליהם אפשר לצרף פסוקים דומים כגון: "אֲשֶׁר־י שְׁמְרֵי מִשְׁפַּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת" (תהלים קו ג) ואחרים. כל "בכל עת" הוא בעצם "לעולם". ואחרי כל זאת, מה עם "אל יבוא בכל עת" של אהרן? לאן חותר המדרש? איך נשקט את צערו של משה?

¹³ "בזאת" מתקן את "אל יבוא בכל עת". אם יקפיד אהרן על "הסדר הזה", שהוא בפשטות שמונה בגדי הכהונה של הכהן הגדול ושאר הלכות בית המקדש ושמירתו, הוא יכול להיכנס אל הקודש לעבודת המקדש בכל עת שירצה. אין להיכנס אל המקדש, לא אל ההיכל, הוא הקודש ובוודאי לא אל קודש הקדשים שהוא "מבית לפרוכת", שלא לצורך עבודה ושירות. ראה רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ב הלכה ב: "והזהרה כל הכהנים שלא יכנסו לקדש או לקדש הקדשים שלא בשעת עבודה שנאמר: ואל יבוא בכל עת אל הקודש". אך יש להעיר שעפ"י מדרש ויקרא רבה יש בעיה קטנה עם "בזאת". על מנת להפיס את דעתו של משה, מתמקד המדרש בכניסה אל הקודש, אל ההיכל בו מצויים המנורה, השולחן ומזבח הזהב. אכן, כהן גדול יכול לקחת לעצמו כל עבודה בקודש, ללא קשר למשמרות הכהונה ולחלוקת העבודה בין הכהנים (יומא פרק א משנה ב), אבל באמת מדברת הפרשה שלנו על יום הכיפורים כפי שחותמים פסוקי התורה את הפרק: "וְהִיְתָה לְכֶם לְחֻקֵּת עוֹלָם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּעֶשְׂוֹר לַחֹדֶשׁ ... כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהַר אֶתְכֶם וכו'", וכהן גדול לא יכול להיכנס בכל עת אל קודש הקדשים, רק "אחת לשנה" כנזכר כבר בספר שמות פרק ל פסוק י בפרשת מזבח הזהב הוא מזבח הקטורת. אז מהו "בזאת"? עבודת יום ביומו או עבודת יום הכיפורים?

¹⁴ הם הפעמונים (זוגים בלשון חז"ל) והרימונים שהיו על מעיל הכהן הגדול, ככתוב בשמות כח לד: "פְּעֻמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פְּעֻמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עֲלִישׁוּלֵי הַמַּעִיל סָבִיב: וְהָיָה עֲלֵ־אֶהָרֹן לְשֵׁרֵת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי ה' וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת". ראה תיאור המעיל בברייתא במסכת זבחים פח ע"ב: "תנו רבנן: מעיל כולו של תכלת היה, שנאמר: ויעש את מעיל האפוד כליל תכלת. שוליו כיצד? מביא תכלת וארמון ותולעת שני וזורין, ועושה אותן כמין רימונים שלא פיתחו פיהן וכמין קונאות של קנסות שבראשי תינוקות. ומביא שבעים ושנים זוגין שבהן שבעים ושנים עינבלין, ותולה בהן שלשים וששה בצד זה ושלשים וששה מצד זה; רבי יוסא אומר משום רבי יהודה: שלשים וששה היו, שמונה עשרה מצד זה ושמונה עשרה מצד זה". פעמוני המעיל היו מכריזים על כניסת הכהן הגדול אל הקודש, אך אל הקודש דווקא! שהרי אין כניסה עם המעיל (ועם בגדי הכהן הגדול בכלל) אל קודש הקדשים, רק בבגדי לבן (ספרא אחרי מות פרשה א (ח)).

¹⁵ משמיע קול. ראה גם ירושלמי סוטה פרק ג הלכה ד על תינוק שהיה מבעבע בנהר, היינו נטה לטבוע וצעק לעזרה.

¹⁶ מקול מעיל הכהן הגדול שהיה נשמע בבואו אל הקודש, בקל וחומר לדרך ארץ והנהגה כללית. ראה גם מסכת פסחים קיב ע"א: "שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו: בני, אל תשב בגובהה של עיר ותשנה, ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים, ואל תכנס לביתך פתאום, כל שכן לבית חבירך וכו'". חזרה למדרש ויקרא רבה, ראה שם הסיפור על ר' חנינה בן חכנאי שהלך ללמוד תורה אצל ר' עקיבא בבני ברק (יחד עם ר' שמעון בר יוחאי) ושהה שם שלוש עשרה שנה. וכשבא לסוף אותן שנים ארוכות חזר לעירו (כי אשתו הודיעה לו שצריך לחתן את הבת), נכנס פתאום לביתו (בעקבות בתו) ונבהלה אשתו ו"לא הספיקה אשתו לראותו עד שיצתה נשמתה". וכבר הרחבנו במדרש זה בדברינו הנשים הממתנות. דף זה איננו באתר והרוצה לקבלו יחיש אגרתו אלינו ונשמח לשלוח לו אותו.

¹⁷ שיטת רבי יהודה היא שגם מי שנכנס לקודש הקדשים "מבית לפרוכת", ישראל או כהן שלא בשעת עבודה, חייב מלקות ארבעים ולא עונש מיתה. רק מי שעומד בסמוך לארון "אל פני הכפורת" חייב מיתה. ובבית שני יש לציין לא היה ארון וכפורת, רק אבן השתייה. ועל כך באו דברי מדרש ספרא בפרשתנו: "בזאת יבוא אהרן אל הקודש, מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: אל הקדש אל פני הכפורת אשר על הארון, שיכול אין לי אלא קודש שיש בו ארון וכפורת, שאין בו ארון וכפורת מניין? תלמוד לומר: בזאת יבוא אהרן אל הקודש - לעשות קודש שאין בו ארון וכפורת כקודש שיש בו ארון וכפורת". ראה שם ויקרא רבה כא ט שדורש גימטריה של "בזאת" שאלו הן 410 שנות בית ראשון. ושם הוא גם מתאר את ירידת בית שני מול הבית הראשון. בא מדרש ספרא ואומר שבכל זאת "בזאת" תקף גם לקודש הקדשים של בית שני.

הארון ולא ימות". רבן סברי: "אל הקודש" בלא יבוא,¹⁸ "מבית לפרוכת" ו"אל פני הכפורת" בלא ימות; ורי' יהודה סבר: "אל הקודש" ו"מבית לפרוכת" בלא יבוא, "ואל פני הכפורת" בלא ימות.¹⁹

מדרש אגדה (בובר) ויקרא פרשת אחרי מות פרק טז סימן ב

"ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך" - שאמרתי לך עליו: הלא אהרן אחיך וגוי' (שמות ד' יד).²⁰ ואמור לו: "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ואם יעבור הציווי ימות כאשר מתו בניו.²¹ אחיך, בבל יבוא ואין אתה בבל יבוא.²² בכל עת - זה יום הכיפורים: מבית לפרוכת - זה לפני לפני... ולמה נסמכה מיתת שני בני אהרן לפרשת יום הכיפורים? ללמדך שמיתת הצדיקים מכפרת כיום הכיפורים.²³

רמב"ן ויקרא פרשת אחרי מות פרק טז פסוק ב

... ואמר ר' אברהם שזאת הפרשה לאות כי בני אהרן הכניסו אש הקטרת לפניו.²⁴ ואינו כן על דעתי, כי הכתוב שמזכיר תמיד העון אומר (במדבר ג ד) בהקריבם אש זרה... ועוד כי איך יעלה על דעתם לבוא היום אל המקום אשר לא נכנס שם אביהם, כי אהרן הקטיר הקטרת על המזבח הפנימי, ולמה יכניסו הם הקטרת שלהם לפניו משלו? וכבר רמזתי (לעיל י ב) על חטאם, ולשון הכתובים יורה עליו: אבל מלת "בקרבתם", כפי הפשט, כמו "ובקרבתם אל המזבח" (שמות מ לב), יאמר כי בשרתם לפני ה' מתו, אם כן יזהיר אהרן שלא ישרת אלא במקום אשר יצוה ובעת אשר יצוה.²⁵

¹⁸ היינו איסור לאו שעונשו מלקות ולא מיתה.

¹⁹ ולהלכה, ראה רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ב הלכה ד: "והנכנס לקדש, חוץ לקדש הקדשים, שלא לעבודה או להשתחוות, בין הדיוט בין גדול, לוקה ואינו חייב מיתה, שנאמר: אל פני הכפורת ולא ימות - על קדש הקדשים במיתה ועל שאר הבית בלאו ולוקה". מעבר להלכה, מה שחשוב לנו בגמרא זו הוא ההבנה של פשט הפסוק, מה פירושו: "אל יבוא אל הקודש וכו'". מדרש ויקרא רבה הבין שמדובר בקודש, בהיכל ולא בקודש הקדשים (ולכן היה צערו של משה גדול), למרות שהמשך הפרשה מדבר על עבודת יום הכיפורים הכוללת גם כניסה אל קודש הקדשים, אך מהגמרא במנחות ברור שהיא מבונה, לכל השיטות, שמדובר בקודש הקדשים ויש לקרוא את הפסוק ברצף: "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון". על איזה קודש מדובר? על הקודש שמבית לפרוכת אל פני הארון וזהו קודש הקדשים. והכל מסתדר היטב עם עבודת יום הכיפורים המתוארת בפרשה זו. אך מנגד, עומד הפסוק הפותח את הפרשה: "אחרי מות בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו", האם נכנסו בני אהרן אל קודש הקדשים ושם הקריבו את הקטרת?

²⁰ לשון חיבה: "אהרון אחיך" ולא בגלל לשון דיבור שהוא נוחמים כמו שראינו לעיל. ראה הערה 4. ובע"ה נזכה להשלים דף מיוחד על "אהרון אחיך" - על יחסו האישי של משה לאחיו הגדול.

²¹ מדרשים ופרשנים רבים מבינים שמאזכור מות נדב ואביהו בראש פרשתנו, ניתן להסיק על חטאם. ראה רש"י: "על הקריבה מתו" (בעקבות הספרא בפרשתנו), וכן המשל על הרופא שמזרז את החולה להימנע ממה שגורם למותו של פלוני: "זוה רזו יותר מן הראשון" (רש"י, ספרא כ"ל). ראה פירוש רמב"ן להלן וכן פירוש אבן עזרא שהוא מצטט. ראה גם פירוש זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אחרי מות נח ע"ב שהטעות הגדולה של בני אהרון הייתה בעיניו, ב-"עת": "רבי שמעון אומר: הא אוקימנא מלה בעתו והכי הוא ודאי והכא אתא קודשא בריך הוא לאזהרא לאהרן דלא יטעי בההוא חובא דטעו בנוי דהא האי עת ידיעא בגין כן לא יטעי לחבר עת אחרא לגבי מלכא". מדרש אגדה בובר לא מסכים לגישה זו.

²² שמשוה היה רשאי להיכנס אל הקודש אולי גם אל קודש הקדשים בכל עת. ראה שמות כה כב: "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכְּפֹת מִבֵּין שְׁנֵי הַקְּרָבִים אֲשֶׁר עַל-אֲרוֹן הָעֵדֻת אֶת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְנֶה אוֹתְךָ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וכן במדבר ז פט: "וּבָבֹא מִשֶּׁה אֶל-אֶהָל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת-הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים מֵעַל הַכְּפֹת אֲשֶׁר עַל-אֲרוֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַקְּרָבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו". ראה מדרש ספרי במדבר פיסקא נח שמסביר כיצד בדיוק היה הדיבור אל משה "מבין שני הכרובים". וראה ויקרא רבה פרשת שמייני יו: "כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נמנע משה מלשמש בכהונה גדולה". ובגמרא זבחים קא ע"ב: "משה רבינו כהן גדול וחולק בקדשי שמים היה".

²³ בדומה לגמרא במסכת מנחות, גם למדרש/פירוש זה ברור שמדובר בעבודת יום הכיפורים וממילא בכניסה אל קודש הקדשים "מבית לפרוכת". והסמיכות עם מות בני אהרון, הפתיחה: "אחרי מות שני בני אהרון", היא לאזהרה כללית להיכנס למקדש רק לצורך עבודה ושירות. ועוד, לכבודם של בני אהרון נכתבה פרשת עבודת יום הכיפורים בהקשר עם מותם. לא ללמד על סיבת מותם כפי שמביאים מדרשים ופרשנים רבים שמנינו בהערה 21 לעיל. מדרש אגדה בובר דוחה את כל אלה. אזכור מותם של בני אהרון בראש פרשתנו הוא לכבודם, אומר המדרש, ולא להזכיר את חטאם. ולא בא אלא: "ללמדך שמיתת הצדיקים מכפרת כיום הכיפורים".

²⁴ גם אבן עזרא שייך למפרשים ולמדרשים שהזכרנו בהערה 21, לפחות כפי שרמב"ן מצטט אותם, שאזכור מיתת בני אהרון בתחילת הפרשה מלמדת על הסיבה למותם. ולפי שמדובר בעבודת יום הכיפורים בה מוקטרת הקטרת בקודש הקדשים, הרי שלשם נכנסו בני אהרון.

²⁵ רמב"ן לא מסכים עם אבן עזרא שבני אהרון נכנסו אל קודש הקדשים לפני ולפנים: "כי איך יעלה על דעתם לבוא היום אל המקום אשר לא נכנס שם אביהם". הוא מסכים עם השיטות שאזכורם מזכיר את חטאם, אבל הוא "מסתפק" בחטא ההקטרה על מזבח הזהב הפנימי שהיה בקודש ולא בקודש הקדשים ומביא ראיה מספר שמות ש"בקרבתם" הוא אפילו מחוץ לקודש, בעזרה, בו עמד מזבח העולה. סיום דבריו: "אם כן יזהיר אהרן שלא ישרת אלא במקום אשר יצוה ובעת אשר יצוה", מחזיר אותנו אל שיטת ויקרא רבה שהאזהרה "אל יבוא בכל עת אל הקודש" מדברת בעבודת המקדש בכללותה ובקודש ולא דווקא ביום הכיפורים ובקודש הקדשים. סוף דבר, יש מתח בפרשה שלנו בין אזכור חטאם של בני אהרון והציווי "ואל יבוא בכל עת אל הקודש" שבראש הפרשה, ובין המשך הפרשה המתארת את עבודת יום הכיפורים. הגמרא במנחות ומדרש אגדה (בובר) מעמידים הכל על עבודת יום הכיפורים וקוראים את הפסוק: "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון", ברצף. ומה עם בני אהרון? הגמרא במנחות לא מתייחסת לנושא, אין היא פרשן מקרא, ומדרש אגדה (בובר) מציע שאזכורם הוא לכבודם "שמיתת צדיקים מכפרת כיום הכיפורים". מדרש ויקרא רבה ורמב"ן (לא מצאנו התייחסות לנושא אצל פרשנים אחרים), לעומת זאת, מנסים לגשר

חכמת אדם שער השמחה הנהגת חברה קדישא והאבל²⁶

... ונראה לי על פי מה ששמעתי בשם מחותני הגאון החסיד מהר"א²⁷ שדקדק מה שאמרו בגמרא (יומא לב א) ... כל הפרשה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה ... ותירץ הוא ז"ל על פי מדרש רבה בפרשה זו פרשה כ"א: א"ר יודן בר סימון צער גדול וכו' ואל יבוא בכל עת, יש עת לייב שנים ויש עת לשבעים שנים וכו' אמר לו הקב"ה ... בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה ...²⁸ נשמע מזה שדוקא שאר כהנים גדולים אסורים ליכנס לקודש קדשים אלא ביום הכפורים, אבל אהרן היה מותר ליכנס בכל שעה ושעה, רק שיכנס בסדר העבודה שנאמר בפרשה זו.²⁹

ילקוט שמעוני תהלים רמז תרנב

"תְּאַוֶּה עֲנוּיִם שְׁמַעְתָּ ה' תִּכְוֶן לְבָם תִּקְשִׁיב אֶזְנֶךָ" (תהלים י יז) - ר' לוי אמר: זה משה שנקרא עניו. בשעה שאמר לו הקב"ה: "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש", התחיל מצטער. אמר: כמדומה אני שאין אחי יכול להיכנס לפני מן המחיצה. אמר לו הקב"ה: לא כשאתה סבור. אלא, בכל עת שרוצה ליכנס – יכנס. אלא, יכנס כסדר הזה. הוי: "תאות ענוים שמעת ה'".³⁰

מסכת אבות דרבי נתן נוסח א פרק ב

זה אחד מהדברים שעשה משה מדעתו, דן קל וחומר והסכים דעתו לדעת המקום: פירש מן האשה והסכימה דעתו לדעת המקום. פירש מאהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום. שבר את הלוחות והסכימה דעתו לדעת המקום ... פירש מאהל מועד כיצד? אמר ומה אהרן אחי שמשוח בשמן המשחה ומרובה בבגדים ומשתמש בהם בקדושה אמר לו הקב"ה: "דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש" (ויקרא טז ב), אני שאני מזומן לכך, על אחת כמה וכמה שאפרוש מאהל מועד. פירש מאהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום.³¹

מסכת ברכות דף ל עמוד א

תנו רבנן: ... היה עומד בחוץ לארץ - יכוין את לבו כנגד ארץ ישראל ... היה עומד בארץ ישראל - יכוין את לבו כנגד ירושלים ... היה עומד בירושלים - יכוין את לבו כנגד בית המקדש ... היה עומד בבית המקדש - יכוין את

ולפטר במתח שמצוי בפרשה בין הכותרת שלה: "אחרי מות שני בני אהרן בקרבנם לפני ה' וימותו ... דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש" ובין עניינה העיקרי של הפרשה: עבודת יום הכיפורים.
²⁶ חכמת אדם הוא ספר בנושאי הלכה שכתב ר' אברהם דנציג (פולין, פרג, ווילנה, מאה 18-19) מחבר גם חיי אדם, ובינת אדם.

²⁷ הוא הגאון מווילנה שהיה בקשרי משפחה עם ר' אברהם דנציג.

²⁸ זה המדרש שהבאנו לעיל מויקרא רבה.

²⁹ וכאן הוא מביא את הגמרא ביומא לב שמדקדקת שבסדר הפרשה שלנו מניוית רק שלוש טבילות ושישה קידושי ידים ורגליים, בעוד שההלכה המקובלת בידינו היא שבעבודת יום הכיפורים יש לכהן הגדול חמש טבילות ועשרה קידושים. ראה בגמרא שם. בא הגאון מווילנה ומציע שלאהרון היה דין מיוחד, חד פעמי, מה שלא היה לשום כהן גדול אחריו, שהוא יכול להיכנס אל קודש הקדשים בכל עת שירצה ובלבד שיעשה כסדר שנזכר בפרשה שלנו (שלוש טבילות ושישה קידושים). וכמובן כל הקרבנות המנויים בפרשה. מעין "יום כיפור" פרטי של אהרן. זה אכן פירוש מיוחד ומפתיע שקשה קצת להולמו עם פסוקי התורה. נחזור למדרשי האגדה.

³⁰ ילקוט שמעוני מקלף ממדרש ויקרא רבה ה"ל את כל התוכן הפנימי ומתמקד בנושא אחד בלבד שהוא המענה לצערו של משה על הפגיעה כביכול במעמדו של אהרן אחיו. כל זה אמנם בדרשה על פסוק בתהלים המשבחת את מידת הענווה שבעליה זוכים למענה מידי מהקב"ה, אבל בין השיטין ניתן לקרוא שדאגתו של משה לכבודו של אהרן, לכבודה של הכהונה הגדולה, היא אולי זו שחידשה שאחת בשנה, לפחות, נכנס הכהן הגדול לפני ולפנים. הקב"ה שמע את תאוות (תפילת) משה העניו ונענה לה.

³¹ עניין זה שמשו פרש מאוהל מועד, בעקבות הגבלת הכניסה של אהרן, צריך הסבר. מה עוד, שמדרש זה מנוגד לכל המקורות שהבאנו בהערה 22 שמשו כן נכנס בכל עת שרצה או בכל עת שהיה הדיבור אליו מעל הכפורת. שוב, הכל תלוי אם מדובר בקודש או בקודש הקדשים כפי שהארכנו לדון לעיל. אפשרות אחת היא, לומר שמדובר בהגבלת אהרן לכניסה אל קודש הקדשים (אלא אחת בשנה) ובעקבות כך, הקפיד גם משה שלא להיכנס עוד לקודש הקדשים לשמוע את הקול היוצא אליו מבין שני הכרובים, אלא, כפי שמציע ספרי במדבר פיסקא נח: "מגיד הכתוב שהיה משה נכנס ועומד באהל מועד והקול יורד משמי שמים לבין שני הכרובים והוא שומע את הקול מדבר אליו מבפנים". ראה מדרש זה גם במדבר רבה יד ט, הובא בדברינו [מעשה הכרובים](#) בפרשת תרומה. הקול יצא מתוך קודש הקדשים, מעל לכפורת הזהב שהייתה על הארון, אבל משה עמד באוהל מועד, בקודש, ושם שמע את הקול מדבר אליו. (ורק הוא שמע, אהרן לא שמע, ראה ספרי במדבר נח שם: שלושה עשר מיעוטים מיעט אהרן מכל דברות שבתורה). אפשרות אחרת היא, שמדובר בהגבלת אהרן לכניסה אל הקודש, כפי שראינו במדרש ויקרא רבה. גם אל הקודש אין לבוא אלא בשעת עבודה ושירות בקודש: הטבת הנרות, הקטרת הקטורת (ע"ג [מזבח הזהב](#) בכל יום); בעקבות כך, הקפיד גם משה שלא להיכנס עוד לקודש, אלא אם נקרא לבוא פנימה. בכך, מצטרף מדרש זה לדברינו [אוהל מועד](#) בו הראינו איך השם "אוהל מועד" עובר מהאוהל הפרטי שהקים משה בעקבות חטא העגל לאוהל מועד הציבורי הוא המשכן, ומשה מבין ששוב אינו יכול להיכנס כל אימת שירצה. וכאן, במדרש אבות דרבי נתן, מצטרפים הכבוד והרגישות הרבים שחש משה כלפי אהרן אחיו.

לבו כנגד בית קדשי הקדשים ... היה עומד בבית קדשי הקדשים - יכוין את לבו כנגד בית הכפורת; היה עומד אחורי בית הכפורת - יראה עצמו כאילו לפני הכפורת.³²

שמות רבה ח ב, פרשת וארא

יואש מנין שעשה עצמו אלוה דכתיב: "ואחרי מות יהוידע באו שרי יהודה וישתחוו למלך אז שמע המלך אליהם" (דברי הימים ב כד). מהו "וישתחוו למלך"? שעשאוהו אלוה. אמרו לו: אילולי שאתה אלוה, לא היית יוצא לאחר שבע שנים מבית קדשי הקדשים. אמר להם: כך הוא! וקבל על עצמו ליעשות אלוה והשחית לנפשו, שנאמר: "ויהי לתקופת השנה עלה עליו חיל ארם" (שם כג), וכתוב: "וואת יואש עשו שְׁפָטִים" (שם כד), אל תקרי שְׁפָטִים אלא שְׁפֹטִים, וכתוב: "וּבְלָכְתָם מִמֶּנּוּ כִי עָזְבוּ אֹתוֹ בְּמַחְלֹוֹם רַבִּים הִתְקַשְׁרוּ עָלָיו עֲבָדָיו בְּדָמֵי בְּנֵי יְהוֹיָדָע הִכְהֶן וַיִּהְיֶה עַל מִסְתּוֹ וַיִּמָּטוּ וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּעִיר דָּוִד וְלֹא קִבְּרוּהוּ בְּקִבְרוֹת הַמְּלָכִים" (שם כה).³³

ויקרא רבה כ ה, פרשת אחרי מות

ר' אהבה בר זעירא פתח: "אֶף לְזֹאת יִחָרַד לְבִי וַיִּתֵּר מִמְּקוֹמוֹ" (איוב לו, א). מהו "וַיִּתֵּר"? – ויקפוץ ... טיטוס הרשע נכנס לבית קודש הקדשים וחרבו שלופה בידו, גידד את הפרוכת ויצתה חרבו מלאה דם, ונכנס בשלום ויצא בשלום. ובניו שלאחרן נכנסו להקריב ויצאו שרופים!³⁴

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: הפסוק: "אל יבוא בכל עת אל הקודש" מעורר בנו אסוציאציה של ביטויים דומים שמשמעותם היא לא ליטול עטרה של קדושה מעבר למידה הראויה. הקרוב ביותר שמצאנו הוא "לא כל הרוצה ליטול את השם יטול" (מסכת ברכות פרק ב משנה ח). ונשמח לשמוע על ביטויים נוספים מפי דולי המים ושואביהם.

³² עניין ידוע הוא שהכהן הגדול לא נכנס לקודש הקדשים אלא אחת בשנה "ובלבד שיהא נכנס כסדר הזה", אבל בעלי מלאכה נכנסים כל אימת שצריך לצורך תיקון וחזוק בדק הבית. ראה גמרא פסחים כו ע"א: "לולין היו פתוחין בעליית בית קדשי הקדשים, שבהן משלשלין את האומנים בתיבות, כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים". ראה פירוש רש"י שם: "האומנין - כשיש בדק בחומת בית קדשי הקדשים ... והוא הכא דלא אפשר - שלא ירדו לתקן, ואפילו הכי צריך לתת אותן בתיבות שלא יוכלו להסתכל אנה ואנה". והרב קוק זצ"ל עשה מנושא זה יתד גדול להסביר את בניין הארץ ע"י החלוצים החילוניים דווקא (לא מצאנו מקור לכך בכתבי הרב קוק והמאיר עינינו יבורך). ולנו נראה שמקור זה שבגמרא ברכות הוא פשוט וברור. הגמרא שם מרחיבה את הדין במשנה של מי שהיה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה כיצד ינהג (מסכת ברכות פרק ד משנה ה), ומביאה ברייתא בגמרא שם: "תנו רבנן: היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה, אם יש לו מי שיאחז את חמורו - ירד למטה ויתפלל, ואם לאו - ישב במקומו ויתפלל; רבי אומר: בין כך ובין כך - ישב במקומו ויתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו". (שזה אגב חשוב לכל הטסים במטוס כיצד ינהגו). מדובר איפוא במי שמצא עצמו בתוך קדש הקדשים והגיע זמן התפילה (שחרית או מנחה) כיצד ינהג. מי הוא זה שנמצא בבית קדשי הקדשים והגיעה שעת התפילה? על כורחנו מדובר בבעל מלאכה ולא בכהן הגדול ביום הכיפורים שהיה נכנס לתפילה קצרה. "אל יבוא אהרון בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת". אבל בעל מלאכה נכנס גם נכנס לצורך תיקון המקדש. ואם השתתה והגיע זמן התפילה יכוון בנגד הכפורת, היינו הארון. ראה דברינו [ששת ימים תעשה מלאכה](#) בשבח המלאכה, כולל מלאכת חולין בבית המקדש.

³³ המדרש שם דן בארבעה בני אדם (מלכים) שעשו עצמם אלוה והרעו לעצמם: חירם מלך צור, נבוכדנצר ופרעה והנה גם יואש מלך יהודה בחברתם. הוא יואש שניצל בעודו תינוק ע"י יהושבעת דודתו מציפורניה של עתליה והוכנס למקדש תחת חסותו של יהוידע הכהן הגדול. הוא יואש שחזק את דק הבית והחזיר את עבודת ה' ליהודה לאחר השנים הקשות של עבודת הבעל תחת שלטון יהורם, אחיזה ועתליה. ראה דברינו [הפטרת שקלים – בדק הבית](#) בשבת שקלים. והנה, אך הלך יהוידע לעולמו ויואש הופך את עורו. אין הוא מחזיר את עבודת הבעל, אבל משתכנע מחנופת עבדיו שאם הוא הצליח להסתתר בקודש הקדשים מפני עתליה, מקום שהכהן הגדול מורשה להיכנס שם רק פעם בשנה, הרי הוא אלוה!

³⁴ ראה מקבילה בגמרא גיטין נו ע"ס, ספרי דברים שכח ועוד. ראה קטע מתוך דברי משך חכמה שמות פרק לב פסוק יט בפירושו על שירת הלוחות: "ואל תדמו כי המקדש והמשכן המה ענינים קדושים מעצמם, חלילה! השם יתברך שורה בתוך בניו, ואם 'המה כאדם עברו בריית' (הושע ו, ז), הוסר מהם כל קדושה, והמה ככלי חול 'באו פריצים ויחללוה'. וטיטוס נכנס לקודש הקדשים וזונה עמו ולא ניזוק (גיטין נו, ב), כי הוסר קדושתו. ויותר מזה, הלוחות - 'מכתב אלקים' - גם המה אינם קדושים בעצמם רק בשבילכם, וכאשר זנתה כלה בתוך חופתה המה נחשבים לנבלי חרש ואין בהם קדושה מצד עצמם, רק בשבילכם שאתם שומרים אותם. סוף דבר: אין שום ענין קדוש בעולם מיוחד לו העבודה והכניעה, ורק השי"ת שמו הוא קדוש במציאותו המחוייבת, ולו נאווה תהילה ועבודה".